

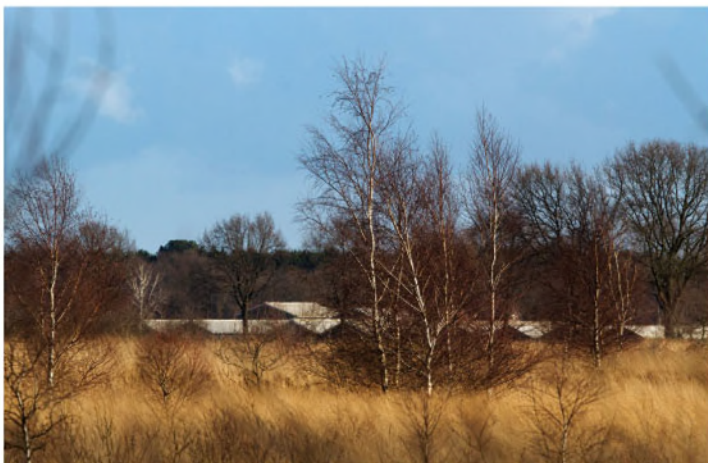

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Nationaal Programma Landelijk Gebied

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

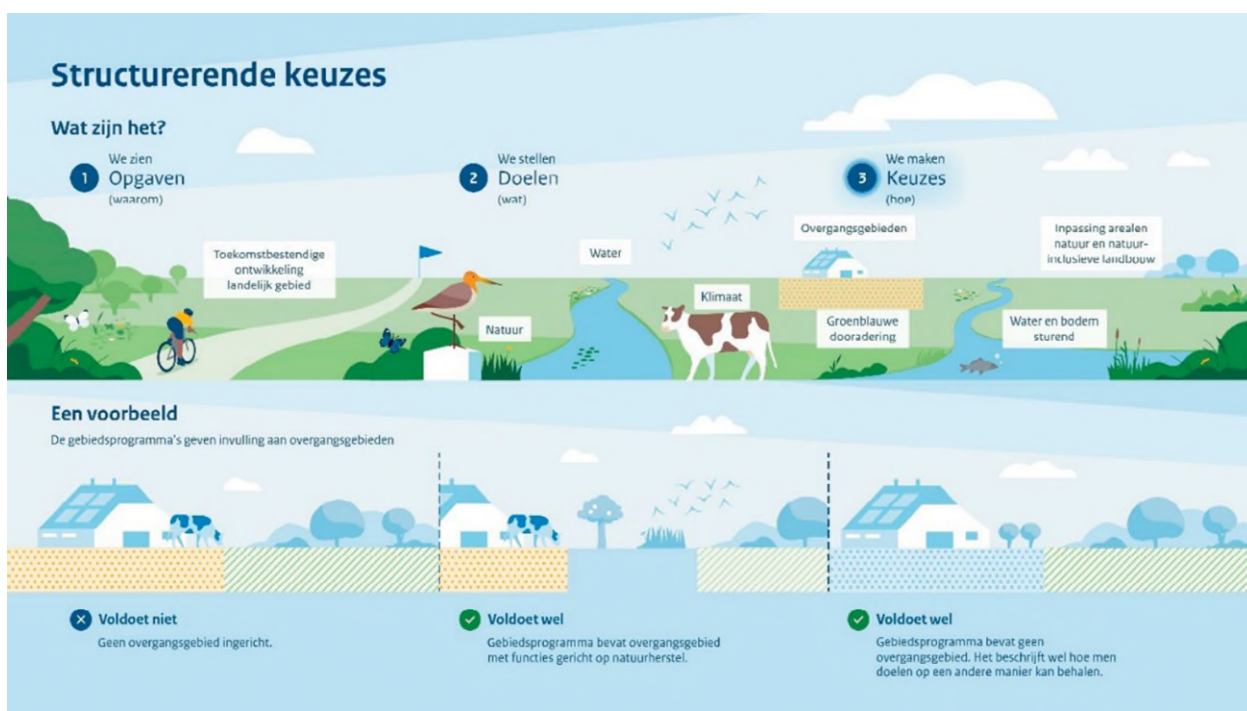
16 april 2024 / projectnummer: 3675

1 Advies over het MER bij het NPLG in het kort

De minister voor Natuur en Stikstof wil het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) vaststellen. De hoofdpoging is een toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied met toekomstperspectief voor de landbouw. In het programma staan landelijke en provinciale doelen voor natuur, water en klimaat. Het NPLG bevat bovendien structurerende keuzes, die ingaan op de (on)wenselijkheid van activiteiten in het landelijk gebied (zie figuur 1).¹ Binnen de doelen en de structurerende keuzes kunnen provincies de ruimtelijke inrichting van het landelijk gebied uitwerken in hun gebiedsprogramma's, en concrete maatregelen treffen.

Voor het besluit over het NPLG is een plan-milieueffectrapport (MER) opgesteld.² De minister heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (de Commissie) gevraagd hierover te adviseren. In dit advies spreekt de Commissie zich uit over de juistheid en de volledigheid van het MER. In de volgende twee paragrafen vat zij haar belangrijkste adviezen samen.

Figuur 1: Werking van structurerende keuzes en een voorbeeld (bron: NPLG, p. 59).

Verken duurzaam toekomstperspectief landbouwsector

De Commissie oordeelt dat het MER onvoldoende de mogelijkheden verkent om de doelen in het landelijk gebied te realiseren. De belangrijkste omissie is dat het MER geen beleidsopties (alternatieven) onderzoekt voor een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw. Dit terwijl het NPLG wél perspectief wil bieden, de landbouw de grootste grondgebruiker is in het landelijk gebied en deze sector een grote bijdrage kan leveren aan de doelen voor natuur, water en klimaat.

¹ Voorbeelden hiervan zijn overgangsgedebieden rond beschermde natuur, peilopzet van veenweidegebieden en zorgvuldig omgaan met landbouwgrond.
² PlanMER Voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied, Royal HaskoningDHV, najaar 2023.

Het kabinet wil met het NPLG de basis leggen voor een transitie van het landelijk gebied. Het is bij zo'n verstrekkend beleidsdocument essentieel om verschillende beleidsopties en hun milieueffecten te onderzoeken. In het MER staat bovendien dat het NPLG vooral *een kans op* positieve milieueffecten geeft op de *middellange of lange* termijn. Dat wringt met de doelen die juist *op korte termijn* gehaald moeten worden.³ Het MER onderzoekt niet hoe het NPLG de doelen wél en op kortere termijn binnen bereik kan brengen en tegelijkertijd toekomstperspectief voor de landbouw kan bieden voor de korte en lange termijn. Dit laatste is óók een doel van het NPLG.

De Commissie herkent dat toekomstperspectief voor de landbouw een randvoorwaarde is voor het halen van de natuur-, water- en klimaatdoelen. Duurzame en innovatieve vormen van landbouw kunnen aanzienlijk bijdragen aan de doelen. Een onderzoek hiernaar geeft duidelijkheid. Een toekomstperspectief voorkomt bijvoorbeeld dat provincies en agrariërs nu investeringen doen die, soms al op korte termijn, niet passen bij de doelen. Deze kansen voor het Rijk, provincies én de landbouwsector zijn nu niet in beeld. Het MER is hét strategische instrument om hier onderzoek naar te doen. De minister kan mede op basis daarvan afwegen of zij hierover structurerende keuzes in het NPLG opneemt.

De Commissie vindt het essentieel om in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan het besluit over het NPLG, te verkennen op welke manier het Rijk toekomstperspectief kan bieden aan de landbouw en tegelijkertijd de doelen voor natuur, water en klimaat dichterbij kan brengen. In paragraaf 2.3 wordt dit verder toegelicht.

Maak in het MER onderscheid tussen gebiedstypen en breng milieueffecten van structurerende keuzes scherper in beeld

De Commissie oordeelt dat de reikwijdte en het detailniveau van het milieuonderzoek onvoldoende aansluiten bij die van het NPLG.

Omdat de maatregelen in het NPLG zich vooral richten op het verbeteren van natuur, water en klimaat, is het logisch dat het MER op landelijk niveau vooral kansen op positieve milieueffecten verwacht. Het MER gaat echter niet in op verschillen tussen gebieden, terwijl de werkelijke milieueffecten van structurerende keuzes sterk afhankelijk zijn van de gebiedsspecifieke milieusituatie. In het MER is een referentiesituatie nodig die dergelijke verschillen in milieuknelpunten in beeld brengt. Daaruit zal blijken hoe groot de opgaven zijn en in welke gebieden of gebiedstypen meer of minder inspanningen nodig zijn. Op basis daarvan kunnen ook de milieueffecten van de structurerende keuzes duidelijker in beeld gebracht worden. Een beeld van verschillen tussen (typen) gebieden geeft het Rijk bovendien inzicht in hoe de middelen uit het Transitiefonds het meest effectief kunnen worden ingezet.

Het MER onderzoekt verder niet voldoende hoe de structurerende keuzes van het NPLG onderling botsen of elkaar versterken. Een analyse hiervan geeft meer duidelijkheid aan alle betrokkenen bij het landelijk gebied. Als de structurerende keuzes elkaar vooral versterken, wordt de kans op positieve milieueffecten van het NPLG groter. Bij veel conflicten wordt die

³ Zo zijn er doelen voor een 'gunstige staat van instandhouding' (2030) en het beperken van stikstof op natuurgebieden (2025-2030-2035). Ook zijn er doelen om in 2027 te voldoen aan Europese normen voor de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, om in 2030 CO₂-uitstoot te verminderen en om koolstof vast te leggen in bomen, natuur en bodem.

kans kleiner. De Commissie constateert in dit verband dat de structurerende keuze ‘zorgvuldig omgaan met areaal landbouwgrond’ mogelijk botst met de keuzes voor natuur en water in het landelijk gebied. De keuze voor nieuwe natuur kan juist weer goed gecombineerd worden met andere keuzes, zoals (hoog)waterberging. En een groenblauwe dooradering kan in kustgebieden zorgen voor aanvoer van zoet water en zo hoogproductieve landbouw beschermen tegen verzilting. Per gebied kan dit sterk verschillen.

Daarnaast constateert de Commissie dat de effectbeoordeling niet goed aansluit bij het NPLG. Zo zijn de positieve effecten voor het landelijk gebied, en dan met name voor de landbouw, onderbelicht. Het MER signaleert alleen negatieve effecten voor de landbouw, terwijl er ook positieve effecten kunnen zijn. Denk aan verbetering van de water- en bodemkwaliteit, beschikbaarheid van zoetwater en de aanwezigheid van groenstroken en houtwallen. Andere omissies in de effectbeoordeling zijn dat de gevolgen voor de bodemkwaliteit niet zijn beoordeeld, dat het thema gezondheid te beperkt is ingevuld en dat de gevolgen voor Natura 2000-gebieden nog niet goed zijn uitgewerkt.

De Commissie vindt het essentieel om in het MER, voorafgaand aan het besluit over het NPLG, meer inzicht te geven in verschillen tussen gebieden of gebiedstypen. Geef daarin een beeld van de bestaande knelpunten voor natuur, water en klimaat en van de milieueffecten van het NPLG. Besteed aandacht aan de mate waarin structurerende keuzes botsen of juist samengaan, aan de positieve effecten voor de landbouw en aan de hiervoor genoemde andere omissies in de effectbeoordeling. In paragrafen 2.4 tot en met 2.6 wordt dit verder toegelicht.

Aanleiding MER

De minister voor Natuur en Stikstof wil het NPLG vaststellen, en doet dat in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de minister van Infrastructuur en Waterstaat (I&W). Het NPLG is een programma onder de Omgevingswet en een uitwerking van de NOV⁴. Het NPLG geeft kaders voor vervolgbesluiten bijvoorbeeld over de (her)inrichting van het landelijk gebied en over intensieve veehouderijen. Deze activiteiten zijn opgenomen in bijlage V bij het Omgevingsbesluit, respectievelijk de categorieën J12 en A1. Daarom is er voor het NPLG een plan-MER opgesteld. Ook is een plan-MER nodig omdat niet uitgesloten kan worden dat het plan gevolgen heeft voor Natura 2000-gebieden, en er daarom een Passende beoordeling vereist is.

Eerder advies over onderzoekopzet MER

De Commissie adviseerde eerder over de Notitie Reikwijdte Detailniveau (voorjaar 2023) voor het destijds nog op te stellen MER.⁵ De minister reageerde al schriftelijk op dat advies, voordat het MER gereed was.⁶

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – de minister voor Natuur en Stikstof – besluit over het NPLG. De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3675 in op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

⁴ De Nationale Omgevingsvisie, zie ook de [website](#) daarvan.

⁵ Zie de [website van de Commissie](#) voor dit advies (25 mei 2023, nummer 3675).

⁶ Zie deze [webpagina van de Rijksoverheid](#) voor die reactie (30 juni 2023).

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar oordeel toe. Eerst beschrijft paragraaf 2.1 in het kort wat volgt uit het MER. In paragraaf 2.2 staat welke informatie in het MER goed in beeld is gebracht. In de paragrafen daarna staan de adviezen voor de op te stellen aanvulling. Deze adviezen zijn opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Commissie is het uitvoeren van deze adviezen essentieel om het belang van de leefomgeving volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming door de minister voor Natuur en Stikstof.

In de tekst wordt ook een aantal aanbevelingen gedaan. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van de besluitvorming, nu en in de toekomst, te verbeteren.

2.1 Wat staat in het MER?

Het MER beschrijft de milieueffecten van de structurerende keuzes uit het NPLG (zie figuur 2). Per structurerende keuze is beschouwd in hoeverre deze een kans op negatieve of positieve effecten geeft ten opzichte van de huidige milieukwaliteit en trends. Het MER brengt niet de milieueffecten van de inzet van andere instrumenten uit de 'instrumentenkoffer van het NPLG' in beeld, zoals de inzet van subsidies, grondbeleid en nieuwe milieunormen.

In het MER staat dat de meeste structurerende keuzes een kans op positieve milieueffecten geven, maar dat er soms ook kansen op negatieve effecten zijn. Hierbij benadrukt het MER dat het gaat om *een kans op*. Het daadwerkelijke milieueffect is sterk afhankelijk van de uitwerking door provincies en de gebiedsspecifieke milieusituatie.

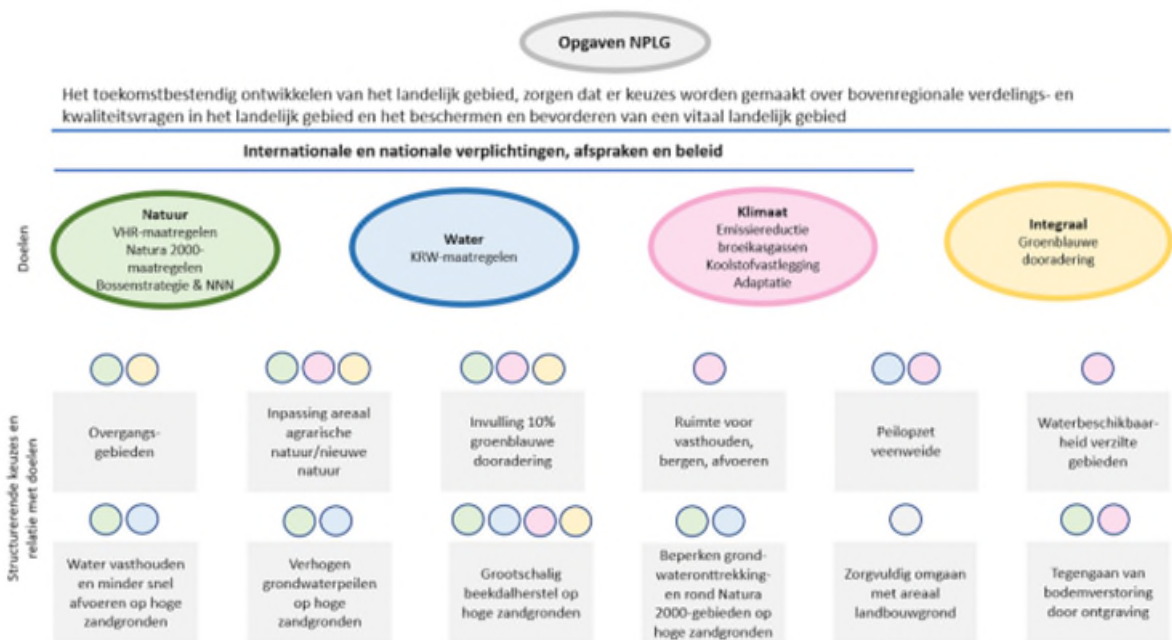
Uit het MER volgt dat de kansen op positieve effecten vooral op de middellange of lange termijn liggen. Dit wringt met het tijdspad van een aantal doelen die juist *op korte termijn* gehaald moeten worden.⁷ Onder andere daarom is gekeken naar mogelijkheden om op 'inhoud'⁸ of op 'sturing'⁹ te variëren binnen de structurerende keuzes. De doelen komen dan sneller, efficiënter of in hogere mate binnen bereik, maar dit kan volgens het MER ten koste gaan van de mogelijkheden voor provincies om gebiedsgericht maatwerk te leveren.

In het MER is gekeken naar de gevolgen van het NPLG voor het areaal landbouwgrond en het verdienvermogen voor de agrarische sector in haar huidige vorm, in het kader van de sociaaleconomische gevolgen. Het MER stelt dat de meeste structurerende keuzes leiden tot een vermindering van areaal landbouwgrond en verdienvermogen voor de landbouwsector.

⁷ Zo zijn er doelen voor het bereiken van een 'gunstige staat van instandhouding' (2030) en het beperken van stikstof-neerslag op Natura 2000-gebieden (2025-2030-2035), die voortkomen uit Europese regelgeving. Ook is er het doel om in 2027 te voldoen aan Europese normen voor de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater (Kaderrichtlijn Water) en doelen om in 2030 uitstoot van CO₂ te verminderen en koolstof vast te leggen in bomen, bossen, natuur en bodem.

⁸ Bijvoorbeeld bij structurerende keuze 10 (beperken van grondwateronttrekkingen op hoge zandgronden): een zo groot mogelijke beperking in een zo klein mogelijk gebied rond Natura 2000-gebieden, of juist een zo klein mogelijke beperking in een groter gebied.

⁹ De structurerende keuzes hebben in de basis een 'comply or explain'-karakter. Het uitgangspunt is dat een provincie voldoet aan deze keuze, maar afwijken is mogelijk met een goede uitleg over hoe desondanks de doelen gehaald worden. In de sturingsvarianten beschouwt het MER wat de gevolgen zijn als het Rijk meer of juist minder vrijheid geeft.

Figuur 2: NPLG-doelen, structurerende keuzes en de relatie daartussen (bron: MER).

2.2 Wat is goed beschreven in het MER?

Het NPLG borduurt voort op de Nationale Omgevingsvisie, en is één van de instrumenten om de doelen in het landelijk gebied te bereiken. Met het NPLG wil het Rijk bestaande doelen op het gebied van natuur, water en klimaat en ruimtelijke inrichtingsmaatregelen voor het landelijk gebied bundelen en concretiseren. De Commissie ziet dat het MER over deze positie en rol van het NPLG in het nationale en regionale beleid aanzienlijk duidelijker is dan de eerdere Notitie Reikwijdte Detailniveau (NRD, voorjaar 2023).¹⁰ Het MER en NPLG geven meer helderheid over de juridische hardheid van de natuur- water- en klimaatdoelen en de regionale verdeling. Dit helpt de uitwerking door de provincies in de gebiedsprocessen.

De Commissie ziet dat de structurerende keuzes een bredere insteek hebben gekregen:

- Het NPLG heeft meer keuzes op basis van de beleidsbrief 'Water en Bodem Sturend'¹¹ meegenomen (met name gericht op de hoge zandgronden).
- Hoewel een gezonde leefomgeving geen structurerende keuze is geworden met directe doorwerking¹², heeft het thema gezondheid wel een belangrijke positie gekregen als zogenoemde meekoppelende keuze.
- Enkele sociaaleconomische indicatoren zijn toegevoegd aan de effectbeoordeling.

Het MER bevat verder een goede samenvatting en kent een logische opbouw (met eerst een hoofddocument en daarna een gedetailleerde onderbouwing). Ook presenteert het rapport de milieueffecten in overzichtelijke tabellen. Het MER bevat in combinatie met hoofdstuk 4 van het NPLG ('Programmatisch, cyclisch en adaptief werken') een goede aanzet tot een monitoringsprogramma. Monitoring van de milieueffecten en tijdige bijsturing is ook naar het inzicht van de Commissie van groot belang in dit iteratieve proces.¹³ Binnen het proces is immers veel ruimte voor maatwerk door provincies.

¹⁰ Daarover adviseerde de Commissie op 25 mei 2023 (zie de [website van de Commissie](#) voor dit advies, via nummer 3675).

¹¹ Zie de [kamerbrief](#) van 25 november 2022 daarover, met kenmerk IENW/BSK-2022/283041.

¹² Daar wordt in een aantal zienswijzen wel voor gepleit.

¹³ Zie ook paragrafen 2.5 en 2.7 van dit advies.

2.3 Verken duurzaam toekomstperspectief landbouwsector

Naast onderzoek naar milieugevolgen is een volwaardig alternatievenonderzoek de kern van een MER. Het MER bij het NPLG onderzoekt alleen de milieueffecten van structurerende keuzes die in het NPLG staan. Het MER verkent dus nu niet welke andere beleidsopties ('alternatieven') mogelijk zijn om de NPLG-doelen te bereiken.

De Commissie constateert dat het MER zo onvoldoende de mogelijkheden verkent om de doelen in het landelijk gebied te realiseren. De belangrijkste omissie is dat het MER geen beleidsopties verkent voor een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw. Dit terwijl het NPLG wél perspectief wil bieden, de landbouw de grootste grondgebruiker is in het landelijk gebied en deze sector een grote bijdrage kan leveren aan de doelen voor natuur, water en klimaat. Dit doet geen recht aan de toegevoegde waarde die het MER kan hebben voor de besluitvorming.

In het MER staat dat het NPLG vooral *een kans op* positieve milieueffecten geeft op de *middellange of lange* termijn. Dit wringt met het tijdsfad van een aantal doelen die *op korte termijn* gehaald moeten worden. Het MER is dan juist een kans om te onderzoeken welke vormen van landbouw passen binnen de randvoorwaarden die door de NPLG-doelen worden gesteld. De Commissie herkent dat het bieden van toekomstperspectief een randvoorwaarde is voor het halen van de doelen: de landbouw kan een aanzienlijke bijdrage leveren, maar dan moet de sector wel toekomstperspectief zien. Dat behoefte is aan onderzoek hiernaar blijkt ook uit de zienswijzen van (agrarische) bedrijven, provincies, gemeenten, waterschappen en belangenorganisaties.¹⁴ Een perspectief voor de langere termijn kan bijvoorbeeld voorkomen dat Rijk, provincies en de landbouwsector keuzes maken die, soms al op korte termijn, niet passen bij de doelen.^{15,16}

Het MER stelt weliswaar dat er geen andere opties voor structurerende keuzes waren, maar geeft niet aan welke opties in het voortraject zijn afgevallen en waarom.¹⁷ Dit is bij een verstrekkend beleidsdocument als het NPLG onvoldoende onderbouwing om geen alternatieven in beeld te brengen.¹⁸

De Commissie denkt voor dit onderzoek bijvoorbeeld aan:

- vormen van landbouw die een significante vermindering van stikstofdepositie en verhoging van waterkwaliteit opleveren en ook klimaatbestendig zijn (kringlooptlandbouw);
- vormen van intensieve akkerbouw en veeteelt in gesloten systemen.

¹⁴ Zoals de Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) Nederland, het Wereld Natuur Fonds (WNF), Agractie, Ethicalgrowth2020 en Mobilisation for the Environment (MOB), het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK), het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen (UvW).

¹⁵ Een voorbeeld is het treffen van aanlokkelijke technische innovaties voor het beperken van stikstofemissies op de korte termijn die tegengesteld werken aan de doelen voor klimaatneutraliteit op de lange termijn, omdat ze veel energie kosten.

¹⁶ Dit staat ook, met andere woorden, in het NPLG zelf (p. 8): 'maatregelen die nu worden genomen moeten bijdragen aan de lange-termijn-toekomst voor het landelijk gebied. Nieuwe, soms lokale, uitdagingen zijn onvermijdelijk en veranderen de manier waarop wij het land gebruiken. Daarbij moeten bestaande bedrijfsvoeringen veranderen, maar wel dezelfde richting op. Er moet duidelijkheid zijn over of en hoe de boer hierbij een – ook financieel – duurzame bedrijfsvoering kan houden.'

¹⁷ 'Door het iteratieve proces van het NPLG en de samenhang tussen andere rijksprogramma's en -partijen, is er naast het voornemen en de referentiesituatie echter geen ander integraal alternatief te zetten dat een realistisch beleidsalternatief kan vormen. Er is daarom de keuze gemaakt om geen alternatieven op te nemen, maar variaties op de structurerende keuzes te onderzoeken.' Zie paragraaf 2.2.1 van het MER.

¹⁸ Dit gaf de Commissie al aan in haar advies over de NRD, paragrafen 3.2 en 4.

Dergelijk onderzoek kan worden gericht op de vormen van landbouw die in verschillende regio's toekomstperspectief hebben.¹⁹ Dit sluit ook aan bij de 'Visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden' van het Rijk. De minister kan dan op basis van het onderzoek afwegen of zij hierover structurende keuzes in het NPLG opneemt.

Bij dit advies weegt de Commissie mee dat de Ecologische Autoriteit recent nadrukkelijk adviseerde om de opgaven voor het landelijk gebied, 'zoals water, klimaat en het inrichten van een duurzame landbouw' in samenhang op te pakken.²⁰ Ook het recente rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving en andere kennisinstellingen geeft aanleiding om meer onderzoek te doen naar maatregelen die het Rijk voor de landbouw kansrijk acht. In dat rapport concluderen de onderzoekers dat met de huidige plannen van de provincies en de maatregelen van het Rijk nog niet te verwachten is dat de NPLG-doelen gehaald worden.²¹

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, via alternatieven te verkennen op welke manier het Rijk toekomstperspectief kan bieden aan de landbouw en tegelijkertijd de doelen voor natuur, water en klimaat dichterbij kan brengen. Geef daarnaast aan welke structurende keuzes in eerdere fasen zijn afgevallen en waarom.

Een onderzoek naar kansen voor de landbouw maakt het overigens ook logischer om een bredere sociaaleconomische effectbeoordeling uit te voeren. Waarschijnlijk zullen nieuwe verdienmodellen daar immers positief aan bijdragen. Zie verder paragraaf 2.7 van dit advies.

2.4 Gebiedsspecifieke referentie en beoordeling milieueffecten

Omdat de maatregelen in het NPLG gericht zijn op het verbeteren van natuur, water en klimaat, is het logisch dat het MER op landelijk niveau vooral kansen op positieve milieueffecten verwacht. Het MER gaat niet in op verschillen tussen gebieden. Door deze opzet sluit het MER niet goed aan bij het NPLG. Het NPLG bevat een verdeling van doelen over provincies (zoals areaalopgaven extra natuur, stikstofreducties en CO₂-reducties). De omvang van milieuknelpunten, bijvoorbeeld voor natuur, water en klimaat, verschilt tussen gebieden, maar dit komt niet tot uitdrukking in het MER.

Ook de milieueffecten van de structurende keuzes zijn afhankelijk van de gebiedsspecifieke situatie. Een structurende keuze zal in het ene gebied anders uitwerken dan in het andere. Omdat het MER nauwelijks gebiedsspecifiek is, krijgt het Rijk nu geen beeld van hoe ze het NPLG het meest effectief kan inzetten. Dit kan in sommige gebieden bijvoorbeeld een investering in smalle verbindingzones zoals de groenblauwe dooradering zijn. In andere gebieden kan het juist effectiever zijn om te investeren in aaneengesloten arealen natuur.

Een meer gebiedsspecifieke uitwerking verhoogt het nut van het MER voor vrijwel alle belanghebbenden in het landelijk gebied:

- Dit geeft **het Rijk** handvatten voor het beoordelen van provinciale gebiedsprogramma's en aanvragen om middelen uit het 'Transitiefonds Landelijk gebied en natuur'.

¹⁹ Een aantal zienswijzen doet hiervoor ook concrete suggesties die mogelijk nader onderzocht kunnen worden.

²⁰ Zie het advies 'Doen wat moet én kan' van de Ecologische Autoriteit (26 januari 2024), via de [website van die autoriteit](#).

²¹ Zie de 'Ex ante analyse Nationaal Programma Landelijk Gebied' (26 februari 2024), via de [website van het PBL](#).

- Dit helpt **de provincies** bij het opstellen van hun gebiedsprogramma's. Hiermee kan het MER deels tegemoet komen aan de zienswijze van het IPO waarin staat dat het MER voor de provincies nu weinig houvast biedt.
- Dit geeft **gemeenten, waterschappen, drinkwaterleidingbedrijven, bewoners, milieuverenigingen, agrariërs en andere ondernemers** een beter beeld van de gevolgen van het NPLG. De Commissie ziet in de zienswijzen dat deze partijen grote zorgen hebben over de uitwerking van het NPLG voor de lokale en regionale situatie.

Essentieel voor het NPLG en de op te stellen gebiedsprogramma's is daarom dat in het MER een heldere en éénduidige referentiesituatie wordt vastgesteld, die op het niveau van fysisch-geografische regio's inzicht geeft in de omvang van de problematiek: hoe ver de situatie nog verwijderd is van de gestelde doelen. Dit inzicht is nodig om de omvang van knelpunten en de verschillen binnen het land duidelijk te maken, en om een beeld te geven van de delen van het land waar meer of juist minder inspanningen nodig zijn. Relevante kaarten hiervoor staan wel in het MER, maar zijn niet gebruikt voor de beoordeling.²²

Vervolgens is het essentieel om een realistischer beeld te geven van de milieueffecten in verschillende gebiedstypen, en daarbij rekening te houden met de mate waarin de structurerende keuzes elkaar versterken of juist botsen (zie ook paragraaf 2.5 van dit advies). De structurerende keuze om in verziltende gebieden geen zoetwater aan te voeren kan bijvoorbeeld botsen met de structurerende keuze 'zorgvuldig omgaan met landbouwgrond' en ook met inpassing van nieuwe natuur. Deze informatie komt niet in beeld als het MER alleen een landelijk beeld van de milieueffecten geeft. Bovendien blijkt uit het MER dat voor sommige aspecten, zoals landschap, geen zinvolle beoordeling gemaakt kan worden, omdat maatregelen niet op enige wijze gebiedsspecifiek zijn gemaakt.

De Commissie adviseerde in haar advies over de NRD daarom al om verschillen tussen gebieden of gebiedstypen een plek te geven in de referentiesituatie en de effectbeoordeling.²³ Het meer gebiedsspecifiek beoordelen van de referentiesituatie en milieueffecten sluit ook aan bij het eerdergenoemde rapport van een aantal kennisinstellingen. Daarin adviseren zij: 'Ontwikkel als Rijk én provincies een strategie voor prioritering en fasering. De (inherent beperkte) uitvoeringscapaciteit in gebiedsprocessen vraagt om een selectie van gebieden en maatregelen.'^{24, 25}

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, te beschrijven in hoeverre de knelpunten in de huidige milieusituatie en de milieueffecten van de structurerende keuzes verschillen tussen gebieden of gebiedstypen.

De Commissie gaat in dit advies verder niet in op de beoordelingen van de milieueffecten van de individuele structurerende keuzes. Ze verwacht dat deze beoordelingen wijzigen als ze meer gebiedsspecifiek worden gemaakt.

²² In de Handreiking voor de gebiedsprogramma's NPLG (versie februari 2024) wordt hier in bijlage 2 al wel op voorgesorteerd door onderscheid te maken in vijf gebiedstypologieën: (1) Kustzone, (2) Overgang stuwval – rivierengebied, (3) Hogere zandgronden met beekdal en hoogveen, (4) Plateau met beekdal, en (5) Veenkoloniën met keileemgebied.

²³ Zie het eerder genoemde NRD-advies van de Commissie, paragrafen 4, 5.1 en 5.2.

²⁴ Zie het eerste advies in paragraaf 5.3 van de 'Ex ante analyse Nationaal Programma Landelijk Gebied' (26 februari 2024), via de [website van het PBL](#).

²⁵ Onder andere Natuurmonumenten en Natuur&Milieu vragen in hun zienswijzen aandacht voor een dergelijke prioritering.

2.5 Samenhang tussen structurerende keuzes onderbelicht

Het NPLG wil nadrukkelijk samenhang aanbrengen in het beleid voor het landelijk gebied. Zo stelt de samenvatting van het NPLG: 'Het NPLG kijkt in samenhang naar water, natuur en klimaat. Ook omdat hierdoor in één keer de noodzakelijke stappen kunnen worden genomen. Zodat ondernemers niet eerst voor stikstof aan de slag hoeven en vervolgens bijvoorbeeld nog een keer voor klimaat.'²⁶

Het MER geeft onvoldoende duidelijkheid over de verhouding tussen structurerende keuzes. Het rapport beschrijft alleen globaal hoe de structurerende keuzes samenhangen. Onderbelicht is hoe ze onderling botsen of elkaar juist versterken. Zo kunnen de keuzes 'inpassing areaal agrarische natuur/nieuwe natuur' en 'water vasthouden en minder snel afvoeren op hoge zandgronden' samen kansrijk zijn. In het MER ontbreekt inzicht in de kansen die er daadwerkelijk zijn om in de verdere uitwerking samenhang aan te brengen.

Tegelijkertijd is een aantal conflicten tussen structurerende keuzes niet geanalyseerd in het MER. De keuze om in verziltende gebieden geen zoetwater aan te voeren kan botsen met de keuzes voor 'zorgvuldig omgaan met areaal landbouwgrond', groenblauwe dooradering en de inpassing van nieuwe natuur. Daarnaast kan 'zorgvuldig omgaan met areaal landbouwgrond', met als eerste principe 'functieverandering van de landbouw alleen als dat echt nodig is', botsen met de in het MER beschreven positieve milieueffecten van andere structurerende keuzes.²⁷

Een analyse van deze samenhang is essentieel. De mate waarin structurerende keuzes samengaan of juist conflicteren heeft immers gevolgen voor de effectbeoordelingen in het MER. Als de structurerende keuzes elkaar vooral versterken, vergroot dat de kans op positieve milieueffecten van het NPLG. Bij veel conflicten wordt die kans kleiner. Het valt de Commissie bovendien op dat veel partijen die een zienswijze hebben ingediend²⁸, (logischerwijs) worstelen met de veelheid aan mogelijk conflicterende doelen, structurerende keuzes en de breed gewenste integrale gebiedsgerichte aanpak. Zij vragen zich terecht nadrukkelijk af wat de verhouding is tussen de structurerende keuzes.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, te beschrijven in hoeverre de structurerende keuzes in het NPLG botsen of elkaar juist versterken (bijvoorbeeld via een relatiematrix). Geef aan welke gevolgen dit heeft voor de effectbeoordelingen in het MER. Gebruik hiervoor de meer gebiedsspecifieke informatie, zoals geadviseerd in paragraaf 2.4. Zoek ook naar slimme (functie)combinaties van structurerende keuzes die elkaar versterken én die positief bijdragen aan de verduurzaming van de landbouw.

Doorwerking beleidsbrief 'Water en Bodem Sturend' en thema gezondheid

In paragraaf 2.2 beschreef de Commissie al dat ten opzichte van de NRD meer structurerende keuzes uit de beleidsbrief 'Water en Bodem Sturend' zijn meegenomen in het MER en NPLG.²⁹

²⁶ Zie pagina 3 van het NPLG.

²⁷ Ook de LTO signaleert in een zienswijze dat onduidelijkheid over de gevolgen van specifiek dit principe bestaat.

²⁸ Zoals particulieren, bedrijven, de Vogelbescherming, LandschappenNL, Natuur en Milieufederaties, de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit, de Federatie Instandhouding Monumenten, Natuurmonumenten, Natuur&Milieu, WNF en IPO.

²⁹ Zie de [kamerbrief](#) van 25 november 2022 daarover, met kenmerk IENW/BSK-2022/283041.

Het gaat om de nieuwe structurerende keuzes voor de hoge zandgronden: 8 ('Verhogen grondwaterpeilen op hoge zandgronden') en 10 ('Beperken grondwateronttrekkingen rond Natura 2000-gebieden op hoge zandgronden'), en om verbreding van structurerende keuze 7 ('Water vasthouden en minder snel afvoeren op hoge zandgronden').

Niet alle structurerende keuzes uit de beleidsbrief zijn in het NPLG opgenomen en in het MER onderzocht, terwijl een aantal nog wel relevant kan zijn voor de doelen van het NPLG. De Commissie denkt aan de volgende structurerende keuzes:

- het reserveren van 5 tot 10% van de diepe polders voor waterberging;
- structurerende keuze 28 uit de beleidsbrief waarin staat dat het Rijk en waterschappen zich inzetten voor aanvoer van zoetwater in verziltende kustgebieden;
- structurerende keuzes gericht op de zorg voor voldoende drinkwaterbronnen van goede kwaliteit, zowel vanuit grondwater als oppervlaktewater³⁰;
- structurerende keuzes gericht op bodem/ondergrond.³¹

Het NPLG bevat een (algemene) toelichting op de wijze waarop de beleidsbrief 'Water en Bodem Sturend' is vertaald naar het NPLG.³² De Commissie begrijpt hieruit dat nu geen andere keuzes uit de beleidsbrief kansrijk zijn, bijvoorbeeld omdat die keuzes weinig impact voor de gebiedsprogramma's zullen hebben. Zij beveelt daarom aan om in de provinciale gebiedsprogramma's aandacht te besteden aan de bredere doorwerking van de beleidsbrief 'Water en Bodem Sturend'. Ook is een aanbeveling om een volgende versie van het NPLG eventueel aan te vullen met de bovengenoemde structurerende keuzes.

Op het thema gezondheid adviseerde de Commissie eerder om te onderzoeken of deze structurerende keuze directe doorwerking zou kunnen krijgen.³³ Hier is geen opvolging aan gegeven. Het MER geeft aan dat het NPLG vooral kansen op positieve milieueffecten geeft. De Commissie beveelt aan om te monitoren of de provinciale gebiedsprogramma's daadwerkelijk positieve gevolgen voor de volksgezondheid hebben, en om eventueel bij te sturen door deze structurerende keuze directe doorwerking te geven.

Belang van onderzoek naar andere sturingsvormen

De Commissie constateert dat het MER variaties op sturingskracht onderzoekt binnen de structurerende keuzes. Het MER onderzoekt geen wezenlijk andere sturingsvormen en – instrumenten, zoals beprijzing en normering van emissies, terwijl zij dat wel had geadviseerd bij de NRD.³⁴ De reden is volgens het MER dat het NPLG alleen ruimtelijke, structurerende keuzes wil geven, en niet dergelijke andere typen sturingsinstrumenten omvat.³⁵ De Commissie maakt zich, in navolging van diverse zienswijzen, echter zorgen over het doelbereik van het NPLG. De ambities voor het milieu zijn hoog, maar uit het MER en de eerder genoemde 'ex ante analyse' van onder andere het PBL kan worden afgeleid dat de doelen nog niet binnen bereik zijn. Tegelijkertijd begrijpt de Commissie dat de afweging van andere instrumenten voor het doelbereik plaatsvindt in een ander spoor. Ze benadrukt dat de

³⁰ Zie ook het rapport 'Waterbeschikbaarheid voor de bereiding van drinkwater tot 2030 – knelpunten en oplossingsrichtingen' van het RIVM (3 april 2023), via de [website van het RIVM](#).

³¹ Regievoering op inrichting ondergrond, beperken afdekken, bodemherstel, beperken bodemverstoring en verbeteren bodem- en grondwaterkwaliteit: diffuse en puntbronnen.

³² Zie paragraaf 3.2.4 van het NPLG.

³³ Zie het eerder genoemde NRD-advies van de Commissie, paragraaf 3.3.

³⁴ Zie het eerder genoemde NRD-advies van de Commissie, paragraaf 3.3.

³⁵ Zie paragraaf 1.1 van het MER.

urgentie van de opgaven in het landelijk gebied vraagt om een breder onderzoek naar sturingsmogelijkheden dan het NPLG kan bieden.

2.6 Effectbeoordeling

2.6.1 Positieve gevolgen voor met name de landbouw niet beschreven

Uit het MER volgt dat de meeste structurerende keuzes leiden tot een vermindering van areaal landbouwgrond en verdienvermogen voor de agrarische sector. Omdat dit de enige criteria zijn die gebruikt worden om de effecten op de landbouw weer te geven, scoren alle structurerende keuzes negatief op het aspect landbouw.

De structurerende keuzes kunnen echter ook positieve effecten voor de landbouw hebben, die nu niet in het MER staan. Zo kunnen verbetering van water- en bodemkwaliteit en zoetwaterbeschikbaarheid voor tegengaan van verzilting en verdroging ten goede komen aan de landbouwkundige productieomstandigheden. Ook kan een meer fijnmazig patroon van groenstroken en houtwallen, als onderdeel van de groenblauwe dooradering, bijdragen aan plaagdierbestrijding.³⁶

Overigens gaat het MER bij de beoordeling van het verdienvermogen van agrariërs alleen uit van meer traditionele vormen van de landbouw. Het in beschouwing nemen van andere verdienmodellen levert mogelijk een positiever beeld op (zie paragraaf 2.3). En ook voor andere functies in het landelijk gebied, zoals andere ondernemers, bewoners, recreatie en gezondheidsbevordering, kan het NPLG positieve gevolgen hebben, die onderbelicht of niet belicht zijn in het MER.³⁷

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, de positieve gevolgen van structurerende keuzes voor met name de landbouw, maar ook voor andere functies in het landelijk gebied, in beeld te brengen.

2.6.2 Indicatoren effectbeoordeling ontbreken of overlappen

Het MER hanteert in de effectbepaling indicatoren die overlappen, of laat een aantal indicatoren onterecht buiten beschouwing:

- Binnen het thema **bodem** onderzoekt het MER de gevolgen voor grondwaterlichamen, maar de bodemkwaliteit (fysisch, chemisch, biologisch) ontbreekt.
- Het criterium 'belevingswaarde van het **landschap**' is te smal ingevuld (zie het tekstkader hierna).
- Binnen **natuur** wordt onderscheid gemaakt tussen abiotische omstandigheden en hydrologische condities, terwijl hydrologische condities onderdeel zijn van de abiotische omstandigheden.
- Op het thema **gezondheid** is beperkt aangesloten bij het NPLG en de Handreiking voor de gebiedsprogramma's, terwijl de Commissie eerder wel adviseerde om in het MER

³⁶ Bijvoorbeeld: Steingröver, E. G., Geertsema, W., & van Wingerden, W. K., 2010, *Designing agricultural landscapes for natural pest control: a transdisciplinary approach in the Hoeksche Waard (The Netherlands)*, Landscape Ecology 25, p. 825–838.

³⁷ Diverse zienswijzen wijzen hier ook op.

hierop aan te sluiten.³⁸ Zo gaat het MER wel in op geurhinder, maar niet op de geurbelasting.³⁹ In het MER worden de structurerende keuzes verder wel beoordeeld op de bedrijfs- en dierdichtheid (voor het voorkomen van de verspreiding van besmettelijke dierziekten en zoönosen), maar slechts in zeer algemene zin. Door het ontbreken van deze indicator in de referentiesituatie is onduidelijk waar de hoogste dichtheden voorkomen, en is deze effectbeoordeling van weinig waarde.

In combinatie met een meer gebiedsspecifieke invulling van de milieueffecten (paragraaf 2.4) leidt het aanpassen en meenemen van deze indicatoren tot een betere beoordeling van de milieueffecten van het NPLG.⁴⁰

Invulling criterium ‘belevingswaarde van het landschap’

Het MER hanteert voor het criterium belevingswaarde van het landschap een zeer smalle definitie, namelijk alleen veranderingen die plaatsvinden ten opzichte van de huidige situatie. Omdat voor het bepalen van de referentiesituatie alleen de veranderingen over vijf jaar van de Monitor Landschap 2.0 worden beschouwd, is de conclusie dat er weinig veranderingen zijn en dat de huidige belevingswaarde dus gunstig is. De herkomstwaarde is als afzonderlijk criterium toegevoegd. Mede daardoor scoort de belevingswaarde bij bijna alle structurerende keuzes neutraal. Door deze smalle definitie worden landschappelijke effecten niet volwaardig gescoord. Bij belevingswaarde hoort de herkenbaarheid van de gelaagdheid van het landschap in de tijd en dus een combinatie met het criterium herkomstwaarde.

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, het beoordelingskader voor de milieueffecten op bovenstaande opmerkingen aan te passen en vervolgens ook de effectbeoordeling.

2.6.3 Passende beoordeling Natura 2000 ontbreekt

Het MER beschrijft dat significante negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden niet uit te sluiten zijn. Een Passende beoordeling, waarin deze gevolgen verder worden uitgewerkt en waarin wordt beschouwd hoe de gevolgen te voorkomen zijn, is daarom vereist, ook volgens het MER zelf. Deze Passende beoordeling is echter nog niet gereed, aldus het MER, waardoor nog belangrijke informatie over de gevolgen voor Natura 2000-gebieden ontbreekt.

Gebruik in de Passende beoordeling bijvoorbeeld het stoplichtmodel.⁴¹ Groen licht betekent uiteraard dat geen effecten verwacht worden. Bij oranje licht kunnen negatieve effecten optreden, maar is zicht op effectieve maatregelen waardoor het stoplicht, in de uitwerking in vervolgbesluiten, op groen kan komen. Rood licht betekent dat aantasting niet is uitgesloten,

³⁸ Zie het eerder genoemde NRD-advies van de Commissie, paragraaf 5.2.

³⁹ Met de geurbelasting wordt duidelijk in welke gebieden de hoogste geurbelastingen en (dreigende) normoverschrijdingen voorkomen en de meeste geurhinder zal zijn. Het in beeld brengen hiervan sluit aan bij paragraaf 3.3 van het NPLG, waarin staat dat het nodig is om de geurhinder naar beneden te brengen en dat hierbij een vonnis van de rechtbank Den Haag over de gewenste maximale geurbelasting relevant is (14 september 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:9119).

⁴⁰ Zo wordt nu in het MER beoordeeld dat het extensiveren van het grondgebruik in overgangsgebieden een kans op positieve effecten op milieugezondheidsrisico's heeft. Dit positieve effect blijkt echter zeer beperkt als de gebiedsspecifieke informatie over de geurbelasting gecombineerd wordt met de kaart van de overgangsgebieden. In die gebieden is de geurbelasting veelal laag en staan weinig woningen. Zie hierover de kamerbrief van 29 februari 2024 van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat (kenmerk IENW/BSK-2023/209890) via [deze link](#).

⁴¹ En besteed hierin aandacht aan grensoverschrijdende effecten, zoals aangegeven door diverse insprekers uit Vlaanderen.

en dat geen maatregelen beschikbaar zijn om dit te voorkomen. Bij rood licht kan het NPLG niet worden vastgesteld, tenzij de ADC-toets met succes wordt doorlopen.^{42, 43}

De Commissie adviseert om in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, in het MER meer inzicht te geven in de gevolgen voor Natura 2000-gebieden door aannemelijk te maken dat aantasting van Natura 2000-gebieden te voorkomen is.

2.7 Houd sociale en sociaaleconomische effecten in de gaten

MER brengt de sociale en sociaaleconomische effecten niet in beeld

Het MER onderzoekt de gevolgen voor het areaal landbouwgrond en het verdienvermogen voor de landbouwsector. De Commissie constateert dat het MER niet de brede sociale en sociaaleconomische effecten van het NPLG in beeld brengt, zoals zij had aanbevolen in de NRD-fase.⁴⁴ De reden is dat deze gevolgen van te maken keuzes in het landelijk gebied volgens het MER beter bij de provinciale gebiedsprogramma's in beeld gebracht kunnen worden.⁴⁵ Het MER benoemt wel dat er voor individuele agrariërs sprake kan zijn van negatieve sociale en sociaaleconomische effecten, maar dat het NPLG voor Nederland als geheel een kans op positieve effecten voor welvaart en welzijn heeft. Dit is verder niet uitgewerkt.

De Commissie constateert dat in het NPLG geen structurende keuzes zijn opgenomen over de sociale samenhang, omdat het rapport zich concentreert op ruimtelijke maatregelen. Daarnaast is het beschrijven van sociale en sociaaleconomische effecten in een MER geen verplichting.

Beoogde transitie kan ten koste gaan van sociale samenhang

Aannemelijk is dat in de huidige situatie op sociaal en sociaaleconomisch gebied sprake is van een negatieve trend. De keuzes die Rijk en provincies moeten maken om de (inter)nationale doelen voor natuur, water en klimaat te bereiken leiden tot veel maatschappelijke onrust, omdat de belangen op het eerste gezicht ver uit elkaar liggen. Bovendien is vergunningverlening op dit moment lastig, omdat de Natura 2000-gebieden over het algemeen niet in de beoogde staat van instandhouding verkeren.⁴⁶ Deze ontwikkelingen hebben nu al aanzienlijke sociale en sociaaleconomische gevolgen. Ook de gevolgen van klimaatverandering zijn nu al voelbaar, zowel voor natuur en milieu als op sociaaleconomisch gebied. Daar komt nog de dreiging bij van een extra rem op de vergunningverlening vanwege de Kaderrichtlijn Water. In meerdere zienswijzen uiten bewoners, agrariërs en overheden hun zorgen over deze ontwikkelingen.

De consequentie van de beschreven keuzes in het NPLG en MER is dat het Rijk nu geen kaders stelt over bijvoorbeeld de sociale samenhang in regio's of de sociaaleconomische

⁴² De ADC-toets bestaat op grond van artikel 10.24, tweede lid, Besluit kwaliteit leefomgeving (Omgevingswet) uit de volgende vragen: A: zijn er geen alternatieve oplossingen? D: dient de activiteit een dwingende reden van groot openbaar belang? C: worden de nodige compenserende maatregelen getroffen om de algehele samenhang van Natura 2000 te bewaren?

⁴³ Het ministerie van LNV heeft mondeling aangegeven dat de Passende beoordeling wordt opgezet conform dit advies.

⁴⁴ Zie het eerder genoemde NRD-advies van de Commissie, paragraaf 5.2.

⁴⁵ Zie onder andere pagina's 17 en 63-64 van het MER. In de Handreiking voor de gebiedsprogramma's is het vereiste opgenomen dat de gebiedsprogramma's een sociaaleconomische impactanalyse bevatten.

⁴⁶ Zie het advies 'Doen wat moet én kan' van de Ecologische Autoriteit (26 januari 2024), via de [website van die autoriteit](#).

randvoorwaarden waarbinnen de NPLG-doelen bereikt moeten worden. Ook heeft ze niet volledig in beeld welke consequenties haar beleid heeft voor de sociale situatie in Nederland. Dit is wel van belang omdat aannemelijk is dat het halen van de NPLG-doelen aanzienlijke ingrepen in bijvoorbeeld de huidige landbouwsector kunnen vergen. Zonder sociale en sociaaleconomische kaders van het Rijk kunnen de gebiedsprogramma's leiden tot grote regionale verschillen en kan de transitie ten koste gaan van de sociale samenhang.

Belang van monitoring en eventueel bijsturing op sociale en sociaaleconomische effecten

De Commissie beveelt aan om de negatieve sociale en sociaaleconomische (neven)effecten van de PPLG's goed in de gaten te houden, en zo nodig bij te sturen, bijvoorbeeld via aanpassing van het NPLG.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van het voornemen heeft de werkgroep op 1 februari 2024 gesproken met vertegenwoordigers van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Lidwien Besselink

ir. Annemie Burger (voorzitter)

ir. Tilly Fast

ir. Yttje Feddes

drs. Jacobiene Ritsema

prof. dr. Henk Siepel

mr. Roel Sillevius Smitt (secretaris)

drs. Rob van Woerden

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit [Bijlage V van het Omgevingsbesluit](#) onder de Omgevingswet volgt om welke projecten het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteiten J12 (landinrichtingsprojecten) en A1 (installaties voor intensieve veehouderij). Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom is een plan-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Minister voor Natuur en Stikstof, in overeenstemming met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de minister van Infrastructuur en Waterstaat.

Initiatiefnemer besluit

Minister voor Natuur en Stikstof.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 27 maart 2024 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiener.nl projectnummer [3675](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

